

A BEREKSZÓI RÉGI TEMPLOM HUNYADMEGYÉBEN.

1877. nyarán római felirat- s régiségtani apparatusomat kiegészítendő, Hunyadme-
gye egy részét, jelesen Déva környékét, tettem ez irányban való vizsgálataim tárgyává.

Midőn a Maros-jobbparti Solymosról a kéméendi érdekes, de Neigebauer hibás köz-
lése óta meg nem vizsgált római feliratok¹ másolása végett Kéménd s onnan Arany felé
igyekezhvén, a nagyági Érezhegység kifutványai közötti völgyben fekvő *Berekszó* helységet
megközelítém: figyelmemet már távolról lekötötte egy a község derekán nyugat felé álló domb-
tetőn díszlő ódon templom, melynek tornya erős elhajlásban nyugot felé van dőlve, e ferde
helyzetében Pisa és Bologna tornyai építésének izléstelen játékára emlékeztetvén, avval a
sok egyéb közötti lényeges különbséggel azonban, hogy itt az istenkísértő függélyes vonal
regulatora nem az építész szeszélye volt, de az idő vasfogának az incuria hominummal való
következtesen destruktiv frigykötése.

A sacrosancta vetustas iránti buzgóságommal sajátlagos provinciám, a római
archaeologia és epigraphiáról néhány perczre megfedekezvén, idegen mesgyére tévelyedtem,
vagyis nemcsak szemle alá vettem e régi templomot, de, mert műértéke és speciálitása meg-
lepett, azt e pár sorban futólag ismertetni is törekszem; bocsásson meg érte a római
archaeologia s ne nehezteljenek kontárságomért azok az érdekes szakférfiak, qui talia curant!
Hisz ismertetésem úgylis csak figyelemébbresztés s legkevésbbé sem akar szakszerű leírás lenni.

A berekszói görög-keleti hitfelekezetűek e temploma, mint említém, a Nagyág felől
a Maros felséges völgyére irányuló hegykifutványok egyikének dombbá simuló oldalán
mintegy a helység derekán fekszik. Négyzetű tornya, mely a templom falazatától teteme-
sen elvált, s azonkívül többfelé is repedezett, erősen nyugotnak hajlik; a templom falazata
is úgyannyira össze-vissza van hasadozva, hogy teljes összedőlésétől naponta tarthatni, ha
ugyan az már eddig nem történt volna meg.

A keletelt templom alaprajzát és méreteit a következő oldalon levő ábra tünteti fel.

Ablaka, és pedig köríves, észak-felé egy van; a szentélyen, melynek záródása a három-
szögből képezetett, kettő s déli oldalán szintén kettő, melyek közül az egyik az egykori ajtó,
most a) ajtórés felett szemlélhető. Eredetileg csak egy boltozott hajója volt,² e hajó azon-
ban, valószínűleg a roskadozóban levő templomfal megerősítése, illetőleg a boltozat támoga-
tása végett, utóbb a c) fallal elrekesztetett s e közfalban levő bejárathoz, a mostani főajtó-
hoz, használtattak fel részei az egykori sajátságos de izletes faragványú, hogy úgy mond-

¹ L. *Corpus Inscriptionum Latinarum*, III. 1. k., 1339., 1354., 1364. s 1361. szám.

² Szentélye szintén boltozva van.

jam szlavizált renaissance stíli főajtónak, melynek fölöslegessé vált több darabja az előcsarnokban van elég gonddal elhelyezve. Lehetséges azonban, hogy e közfal a templommal együtt épült s ekkép a görög-keletiek néhol dívó szokása szerint a nők osztályát rekeszté el a férfiakétól. A templom régi fő-oldalajtójának helyén ütött *a*) nyílat elé — mert ajtónak többé csakugyan nem nevezhető — kívülről épített kisedet *b*) előcsarnok későbbi esetlen toldalék. A tornyot, délnyugoti szögletén, s a hajó északi oldalfalának nyugoti végét, támaszok védik, már t. i. úgy a hogy, az összeroskadás ellen.

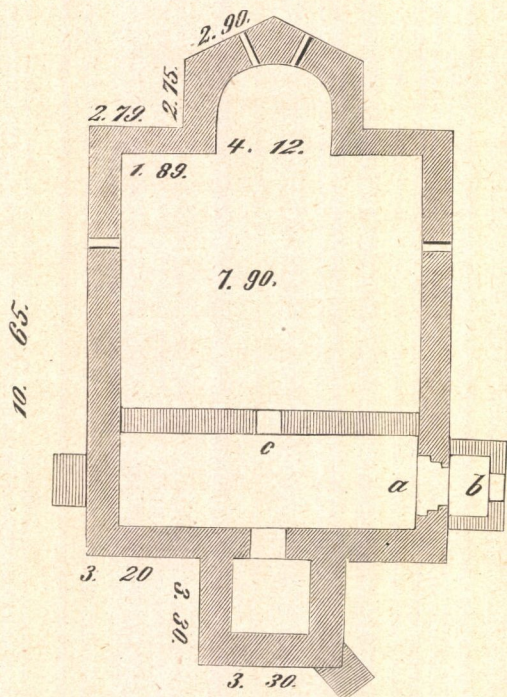
A templom, szentélyének s hajójának elrendezésénél, át nem idomított s ehhezképest eredeti állapotukban maradt köríves, de román-stílyre semmiként sem mutató ablakainak formájánál és főleg sajátságos faragványú ajtórészleteinél s az egykori főajtó körül a külső falon levő régi falfestmények jellegénél fogva: már az első perczen azt a hatást tettem rám, hogy az már eredetileg is görög-keleti vallásfelekezetűek számára építettett, azonban

valószínűleg nem oláh, hanem szláv nemzetiségű kegyúr által, mennyiben a templom alakja egészen eltér a Hunyadmegyében levő többi ódon oláh templomokétól, melyek többé-kevésbbé basilika-stílyre emlékeztető alakban építettettek.

Ez az első benyomás nemcsak megerősödött, de bizonyossággá is vált bennem, midőn a templom hajójába lépve ó-szláv jellegű falfestmények oly nagy sorozata tárult fel előttem, a minőt épen e helyen semmikép sem vártam.

Imént már említém, hogy a templom külső falán, az egykori főajtó jobb- és balfelén több régi falfestmény szemlélhető; valószínű, hogy e főbejárat felett is festmények díszíték a külfalat, de a mennyiben — mint jelzém — a falazat e helyen leszedetett, ez ma már alig constatálható. A templom bensejében a régi falfestmények tarka sorozatban következnek egymásra s a hajó oldalfalait — boltozata kivételével, a mely jelenleg be van meszelve, — valamint főleg a szentély falait s boltozatát egészen beborítják, különböző szenteket s azokra vonatkozó jeleneteket ábrázolván. Valamennyi ábra körül ó-szláv feliratok láthatók, de hogy azok a nagy szláv-néptörzs melyik ágának nyelvén, ráczúl vannak-e vagy horvátul írva: a szláv nyelvekben való teljes tájékozatlanságom miatt megjelölni nem tudom.

Meglepetésem csak fokozódott, midőn a hajó déli falán két nőnek, négyszögű festett ráházattal körülfogott, ügyesen ábrázolt, életnagyságú s kétségkívül portrait-alakjára esett tekintetem. A két nő öltözete, ékszerei stb. a Magyarországon a XVI. század második felében divatozott ékes formáknak s idomoknak felelnek meg, magyaros szabásúak és gazdagon ékesítettek; minélfogva mindkét hölgy főúri családból való eredetére lehet következtetni. Mennyiben pedig egy templomnak ábráját, mely épen a kérdéses egyház hű kicsidlete, tartják kezeikben: bizonyára a templom kegyasszonyait ábrázolják, kik azt alapították vagy esetleg restauráltatták. A két alak mellett pár sornyi ó-szláv felirat szemlél-

hető, mely a mennyire a következő, nehezen kibetűzhetett szóból: *gospodina* hozzá lehetett vetnem, a két nő nevét s valószínűleg az évszámot, vagyis az általuk épített vagy restauráltatott s feldíszített templomra vonatkozó tudnivalókat tartalmazhatja.

A falfestmények általában elég jó felfogásról s ügyes ecsetről tanúskodnak s némi csekély sérüléseket leszámítva jó állapotban vannak. A falvakolat mélyebb rétegeiben a jelzetteknel még régibb falfestményeknek is vannak, különösen az egykori főajtó mellett, nyomai, melyeken gyakorlott kézzel készített, egyszerű veres körvonalokkal könnyedén odavetett ábrák részei láthatók, a mi azt láttatik bizonyítani, hogy a templom két ízben festetett ki. Az ábrázolatok általában stuccoszerűen lesimított felszínre vagyis gondosan kiegészített művakolatra vannak festve.

A templom, melynek építészeti jelege a XVI. század derekára vall, s melynek festészeti és faragványi részleteiben a renaissance formái eredeti és szerencsés módon vannak egyesítve az ó-szláv műizlés idomaival, egykor védfallal volt kerítve, tehát az erődített templomok közé sorozható. E falazat északnyugoti részének egy darabja még most is fennáll. A papilak vagy monostorocska (?) romjai a templomtól pár lépésnyire dél felé láthatók.

Nincs kétségem aziránt, hogy a templom építésének vagy esetleg kijavításának, illetőleg valamely szláv nemzetiségű kegyúr által görög-keleti vallásfelekezetű templommá lett átídomításának időkorát a két hitbuzgó nő ábrája mellé festetett ó-szláv felirat fogja kideríteni. Mindamellett azonban, hogy ez íratsorokat, mint említém, olvasni nem bírtam, lemásolásukra pedig, a mi hozzáértő által való feloldásukat lehetővé tevő vala, időm — szűkre levén szabva — nem maradt s így tartalmukból ez irányban érvelnünk nem lehet: kutatásom közben a templomban és a körül néhány oly műemlékre találtam, melyek alapján ez időkort, a falfestményen ábrázolt két nő kilétét s általában azt a feltűnő körülményt, hogy mi okon épült e teljesen szláv típusú templom a sem a jelenben, sem pedig a múltban szláv lakosoktól nem lakott Erdélyben s épen Déva környékén, mint látandjuk, mégis némi valószínűséggel megállapíthatni.

A templomunk történetének ismeretére vonatkozó s lejjebb részletezendő fontos adalékokat az a három síremlék szolgáltatja, melyek kisebb-nagyobb töredékekben, az idő vizsontagságától többé-kevésbé megviselt állapotban fennmaradtak. Nevezetesen:

I. a toronyházban szabadon fekvő, csinosan párkányzott síremléken kettős kereszt alatt, melynek szárnyai közt három soros ó-szláv felirat áll, a következő, hibás méretű distichonokban fogalmazott sírirat olvasható, fájdalom azonban, hogy csak hézagosan, mivel a kőlap írásos felülete több helyt teljesen el levén mállva, több rész végképen elenyészett:

Kettős kereszt

EPITAPHIVM

OLCŹRAVIT MOERENS // // // // //

MARGRETA SEPVLCHRYM // // // //

NŹÆ, NOMENCVIC // // // // // //

SVE, ISTAVIRVIC // // // // // //

AMORE DEVIQ // // // // // //

GENUS HAN // // // // // //

LITATQ Ź // // // // // //

azaz: Epitaphium | Olczaravit moerens | Margarete sepulchrum |
natae, nomen cui C | suae, Ista virum C | amore, Deum(que) |
genus, han (c) (nobi) | litatque |;

2. a templom belső előcsarnokában szabadon levő síremlék töredéken dúsfonalú koszorúval körzött czímerpais alatt, melynek fenmaradt része után azonban, a síremlék épen e helyt eltörve, a fenmaradt rész pedig megkopva levén, a czímert körülírnom nem lehet, a következő sírirat áll

VLADIMIR // // //
*koszorúkörben
czímerpais*
D : IOIÆINOV // // //
MOSCHOVITA // // //
ANNDMD · LXX // //
XVIANNOÆT // // // //

azaz a köriratban: (M)agnifici d(omini) | Vladimir(i)
alól pedig: moschovita(e) | Ann(o) D(omini) MDLXX | XVI,
ano aet (atis) ;

3. a templom külső előcsarnoka előtt szabadon álló s két darabra tört síremléken, melynek effelett jobb oldala is egész hosszában szabályosan le van faragva,¹ e sírirat olvasható

HIC SEPULTUS JACET SASVAR // // //
NICOLAUS // // // // // // // //
MAGNIFI // // // // // // // //
COLAVS // // // // // // // //
VIT · CAP // // // // // // // //
ALFELDIEN // // // // // // // //
NNIS · ELEC // // // // // // // //
CONSILI // // // // // // // //
156 // // // //
*koszorúkörben
czímerpais*

azaz a köriratban: Hic sepultus jacet Sasvar(iensis) | Nicolaus $\left\{ \begin{array}{l} \text{Olczara} \\ \text{Cherepo} \end{array} \right\}$ vit

közbül pedig: Magnifi(cus d[ominus] Ni) | colaus $\left\{ \begin{array}{l} \text{Olczara} \\ \text{Cherepo} \end{array} \right\}$ vit cap (itaneus | Alfeldien
(sis s[erenissimi] Joa) | nnis (elec(ti regis) | consili(arius A. D.) | 156

¹ Lefaragva mondom, mivel e síremlék csonkaságát ez utóbb bekövetkezett kegyeletlenségnek s nem tulajdoníthatni annak, mintha e sírlap eredetileg is két, egymáshoz illesztett darabból készítettetett volna. E hozzá-

Az évszám alatt dús levélzetű koszorúkörben czímerpaizs látható; a czímert azonban felismerni s meghatározni nem lehet, mivel a síremlék alja a czímerpaizs nagyobb részével együtt letörött, a megmaradott kisdud részlet pedig az idő viszontagsága miatt felismerhetetlenné vált.

A síremlék hiányzó felén soronként 6—7 betű állhatott s e hozzávetéshez képest a hiányzó részre az épen 7 betűből álló (*Olezara*)vit név illhetett leginkább; hogy mégis mi okért füztem oda a szintén 7 betűs (*Cherepo*)vit nevet, lejjebb megmondom.¹

Hogy az 1. szám alatt közlött sírirat az *Olezaravit* vagy a mai hangoztatás szerint Olcsároovics család két tagjára vonatkozik, nem szenved kétséget. Nevezetesen kiderül abból, hogy e síremléket a bánatos szívű *Olesároovics Margit*, leányának állíttatta, kinek neve a fennmaradt C betűből következtetve *Katalin* lehetett; kiderül továbbá, hogy e Katalin férjes nő volt, a ki a női szív megbocsátható osztályozása szerint első sorban férjét szerette (s tán félté is!) és csak azután jutott az égi atya szerelmére; kiderül végre, hogy nemcsak maga eredett előkelő nemzetségből, de férje is szintén olyan, sőt még előbbkelő rendű ember volt.

Hogy a 2. sz. a. említett nagyságos *Vladimir* úr az Olcsároovics nemzetségnek volt-e tagja, vagy pedig más családból eredett, nem tudjuk meg s csak affelől értesülünk, hogy orosz eredetű ember volt s hogy 157 . . . évi hó 16-án halt meg.

A 3. számú síremlékek *sas-* vagy *sásvári* nagyságos *vics Miklós*, Alföld kapitánya és János Zsigmond 156 ban elhalálozott tanácsosának hamvait fedte egykoron. De arra nézve, hogy mely nemzetségből eredett az előkelő hivatalokat viselt férfiú, teljesen homályban hagy a sírirat.

Le valék hangolva, midőn ez esetleg fennmaradt műemlékek feliratát kibetűzve meggyőződtem, hogy abban, a minek ismeretére vágytam, elé nem sokkal jutottam, sőt hogy ellenkezőleg minden, a mivel e mysticus helyen találkozom a helyett, hogy a templom történetének ismeretére nézve felvilágosítást adna, kezdve a falképek közt ábrázolt két nőalakon e síremlékekig s az azokon előforduló honorum gradusokig: mindmegannyi rejtélylyé válik előttem.

Vajh ki volt e kétségkívül vagyonos két úrnő, a kik, mint hihető, e szláv jellegű templomot építtették vagy restauráltatták, s hogyan épen Déva körül? Az 1. számú sírirat *Margit* és *Katalin* asszonyát ábrázolja-e a templom falfestménye; az anyát, ki hogy *Olesároovics* leány volt, említi ugyan a sírvers, de a ki — valószínűleg a metrum korlátai miatt — férje nevét, ha tán annak özvegye vala is akkoron, feledte megnevezni; s a leányt, kinek férje nevérol szintén nincs emlékezet? Hogyan került az orosz *Vladimir* úr e nyughelyre? Ki volt az a *sas-* vagy *sásvári* *vics Miklós*? Miféle méltóság vagy hivatal volt az az *alföldi kapitányság*? S végül, hogyan viselhetett valaki *János Zsigmond* alatt akkép tanácsúri méltóságot, hogy emlékérol — a mennyire tudom — történetiróink egyike se tegyen említést?

vetés ugyanis nem valószínű, mennyiben a hiányzó betűk számából következtetve az elveszett vagy megsemmisült síremlékfelének a meglévőnél némileg keskenyebbnek kellett volna ez esetben lenni, a mi aztán egyenesen a symmetria szabályaiba ütközött volna; azt nem is említve, hogy a középütt álló czímerfaragvány természete egyébként sem engedé vala meg két külön kőlapnak épen azon a kényes helyen való egyesítését.

¹ Nyájás kalauzom, a görög-keleti agg lelkész állítása szerint néhány, valószínűleg az imént leírt síremlékek részeit képezhetett régi iratos kötöredék pár év előtt a Baternay Ákos-felé berekszói lakházba — melyben jelenleg Kovordányi Mór körjegyző úr lakik, — állítólag épen a konyha tűzhelyébe falaztatott, melyeket tehát ennél az oknál fogva nem láthattam.

Kérdések, melyekre a történelmi nyomtatott forrásoknak e tekintetben való némasága mellett sem az erdélyi muzeum gazdag kéziratára, sem pedig az Olcsároviics nemzetséget illetőleg Nagy Iván és Kövári László családtani munkái, gróf Kemény József bő tartalmú Stematographiája, Mike Sándor és néhai atyám Torma József genealogiai nagy gyűjteményei nem adtak óhajtott felvilágosítást!

S mivel ekképen a berekszói templom történetére s kegyasszonyai vagy urai kilétére vonatkozó emez érdekes kérdések tömkelegéből kijutni nem bírtam: archaeologiai pugillarisonnak Berekszó és műemlékeire tartozó lapjait, a kiigazodást csak egy szerencsés véletlentől remélve, már-már feledém, midőn a szerencsés véletlen csakugyan bekövetkezett.

Szabó Károly nagyérdemű történettudósunk ugyanis az *enyingi Török* család genealogiájának gróf Kemény József *Laterculi genealogici ad stemmatographiam Transsilvanie* című gyűjteménye XII. kötetének 26. tábláján (4. 5. 6. hasábon) lelt következő kivonatával örvendeztetett meg:

Valentinus Török	} Joannem I. Török	} <i>Valentinum II. Török</i> qui in Trans. vixisse videtur
Pempfinger leány		
		} <i>Margarethae Olczárovit, quae 1572. obiit, et tumulata jacet in pago Valachico prope Devam.</i>

Ez adat a berekszói 1. számú sírirat neveire, sőt még a templom történetére is kellő fényt vet. E szerint ugyanis Olcsároviics Margit Cserepoviicsné volt, ki leányának Katalinnak, Hunyadmegye örökös főispánja első s valószínűleg korán elhalt nejének¹ állíttatta a kérdéses síremléket; több mint valószínű továbbá, hogy Török Bálintné anyjával együtt lakván Déva várát, evvel közös költségen díszítteté fel a kétségtelenül Török Bálint Déva-vári uradalmához tartozott Berekszót a templommal, mely ismertetésünk tárgya, s mennyiben családi nevökből következtetve mindkettő bizonynyal szláv nemzetségből eredett görög-keleti hitvallású nő vala, elmagyarosodásuk daczára hitfelekezetök és fajuk sajátos izlése, az ősi formák szerint építteté azt fel és a kesergő anya elhalt leányának tetemeit a közösen alapított templom sírboltjába takaríttatá el; valószínűvé válik végül még az is, hogy a mennyiben az anyának síremléke — ha ugyan meg nem semmisült — Berekszón fel nem lelhető, leánya halála után Dévát s vejét odahagyván, Erdélyből elköltözött.

«Inventis facile est addere» mondta a római, s így a szerencsésen nyert adat alapján, ha épen könnyűvé nem is, de lehetővé vált további érdekes adatokhoz jutnom Berekszó e műemlékeit illetőleg.

Nagy Iván² Török Bálintnééről szólván, s lényegileg gróf Kemény József fennérített adatait ismételvén, megjegyzi, hogy annak³ sírkövén a Cherepovith név *Czerepuit*-nak van írva. Bír-e Nagy Iván úr, e megjegyzéséből sejthetőleg a kérdéses síremlék feliratára vonatkozó még más és tán bővebb adatokkal, mint a mennyi Budai Ferencznél⁴ — a kitől minden bizonynyal mind gróf Kemény József, mind pedig Nagy Iván meríték adataikat — lelhető, nem tudom, de sejtem, mivel Budai csak ennyit említ: „*Török Bálint. János fia,*

¹ A második *Orbai Margit* volt.

² *Magyarország családai*, XI. k. 293. l. 1. jegyzet.

³ Ki mellékesen megjegyezve a tragikus módon elvérzett Balassa Borának lett volna menyje, ha ugyan ezt férje, a kegyetlen Török János valószínűleg már korábban le fejezteté vala.

⁴ *Magyarország polgári históriájára való Lexicon, a XVI. század végeig*, III. darab 454. l.

Bálint unokája. Erdélybenn lakott. Első felesége *Cserepovits Katalin* 1572. eszt. hóltt meg, és Dévához közel egy Oláh falubann temetődött, a' holottis az ő koporsó kövére ezenn versek mettszödtek:

Olezaravit moerens hoc Margaretha sepulchrum
 Condiderat natae quae Catharina suae.
 Ista virum Kató dilexit amore, Deumque:
 Hanc genus, hanc pietas, nobilitatque thorus.»

Török Bálintné családi neve tehát e sírversben elő nem fordúlván Budai adata nem képezhetette Nagy Iván jegyzetbeli kiigazításának alapját.

Budai Ferencz e közleménye azonban épen elég arra, hogy az 1. sz. a. közlött sírirat teljesen érthetővé váljék s kiigazodjék. Kiigazodjék mondom, mivel első összevetésre kitűnik, hogy a XVI. század becsületes kőfaragója a valószínűleg jól irt distichonokat elrontva metszé Katalin asszony síremlékére, minélfogva Benkő közleménye tekintendő helyes szövegnek.

Török Bálintné anyja Olesároovics Margit asszonyról az érintett adatokból csak annyit tudunk meg, hogy *Cserepovicsné* volt, de férjének keresztneve nem derül ki; több mint valószínű azonban, hogy férje *Cserepovics Miklós*, a Szapolyai-kori vitéz rác kapitány volt.

E Cserepovics Miklóstra és nejére érdekes adatot találunk Bethlen Farkasnál.¹ Előadván ugyanis, hogy Cserepovics, kit Petrovics Péter 1550-ben 8000 rác harcossal a Frater György sógora Perusith Gáspártól védett Csanád-vára visszafoglalására küldött volt, ettől miként veretett meg keményen s üzetett el a vár alól, a hazatérőt felesége által a következő apostropheval fogadtatja:² «Auctus majorum gloria diminutam illam posteris tua infamia relinquis, duplici nomine et posteris et majoribus reus: quorum alios tuo exemplo perdis, aliorum, quantum in te est, gloriam splendoremque tuo dedecore exstingvis.» A férj szégyenén nemes haragra lobbant nő e szavai férfias, hősies lélekre mutatnak, minélfogva a bátor asszonyra bizonyára nem talál a hasonlítás, melylyel őt Benkő Ferencz egyébiránt illeti.³

Mint említém, meg vagyok győződve, hogy e derék hölgy csakugyan nem volt más, mint Olesároovics Margit s Cserepovics Miklós síremléke e révén került Berekszóra a feleség-és leányalapította templomba.

Cserepovics Miklós síremléke mondom, mert minden jel arra mutat, hogy a 3. számú síremlék nem másé, mint Margit asszony férjeé. Habár ugyanis e számnál már megjegyzém, hogy a síremlék hiányzó felére a 7 betűs (Olesáro)vit név szintűgy elfért mint a nemkülönből 7 betűből álló (Cserepo)vit név, de a mennyiben valamely Olesároovics Miklósról — a ki Margit asszonnak például atyja, testvére vagy rokona lehetett volna — történeti forrásaink egyáltalán nem, de annyival többet emlékeznek Cserepovics Miklósról, Petrovics Péter rácainak kapitányáról,⁴ ki a hatalmas férfiúval való összeköttetésénél s a Szapolyai-ház

¹ *Historia de rebus Transylvanicis*, (második kiadás) I. k. 447—450. l. Bethlen Cserepovicsot valahányszor csak említi, *Kerepecz*-nek nevezi.

² «Bethlen Farkas egy igen elmés, de fulánkos beszédet ad a' Miklós felesége szájába, me'lylyel az a' maga meggyőztetett Férjét fogadta volna», mondja Budai Ferencz, i. m. I. d. 511. l.

³ U. o. «Továbbá azt írja» — t. i. Bethlen Farkas — «hogy őtet a felesége egy néhány hónapokig maga eleibe sem bocsátotta. Annyi valóság lehet a dologbann, hogy néki olyan Xantippéje lehetett, a ki a kard forgatást nagyobb dolognak nem tartván mint az orsó pergetést, őtet nem igen jó kedvel fogadta.»

⁴ «Thracum praefectus», mondja Bethlen Farkas, i. m. I. k. 448. l.

iránti hűségénél fogva¹ később János Zsigmondtól méltán emeltethetett tanácsúri méltóságra, és a mennyiben a keresztnév s a vezetéknev utórészének azonossága, a *honorum gradus*, az évszám s mint lejjebb látandjuk az előnév, tehát minden lényeges körülmény a mellett szól: a kérdéses síremléket alig tarthatjuk másénak, mint Cserepovics Miklósénak. Természetes, hogy a sírkő ily csonkasága mellett a dolgot teljesen bizonyossá csak az tenné, ha az Olcsároovics és Cserepovics czímert ismervén, Vladimir úr czímerét (a kit főleg abból az okból, hogy síremléke csak e rokonságánál fogva kerülhetett Berekszóra, az orosz származású Olcsároovics nemzetségből eredettnék vélek) a 3. számú sírirat czímerével egybe lehetne hasonlítani, a mi a fennérintett okoknál fogva fájdalom nem lehetséges.

Legfőbb bizonyíték azonban arra nézve, hogy a 3. számú síremlék csakugyan a Cserepovics Miklós hamvait fedte, a síriron előforduló *sasvár-* vagy *sásvár(iensis)*² előnév.

A temesmegyei *Zaswar*, *Sasvar* stb. = *Sásvár* helységet³ ugyanis, mely érdemes történetbúvárunk Pesty Frigyes úr *Collectaneái* szerint Rékás és Remete helységek között feküdt, azonban már elenyésztet, Isabella és János Zsigmond 1545-ben kelt adományánál fogva Cserepovics Miklós bírta.⁴ Őt tehát sásvári birtoka után a *sásvári* = *de Sásvár* előnév méltán megillette. Hogy e helységet az Olcsároovics család bírta s ehhez képest előnevét e helységtől vette volna, Pesty úr *Collectaneái*, habár Temesmegye s általában az ország délkeleti vidékeit illetőleg eddiglen azokat tekinthetni legbővebb forrásnak, felvilágosítást nem adnak.

Az *alföld-i* kapitányság alatt Magyarország alföldi részeinek kapitányságát érteni nem lehet, mivel ily hivatalt vagy méltóságot a történet és közjog egyáltalán nem ismer. Pesty Frigyes úr azt véli, hogy e cím, melynek még némi más nyomaira is akadt, Dalmatiának vagy Boszníának valamely ritkán említett s így jobbadán még ismeretlen, valahol ott Zagoria (Zagorje) körül fekvő zugkerületére vagyis zsupanságára vonatkozhatik.

Hogy egyébiránt a Cserepovics s valószínűleg az Olcsároovics család is előkelő, úri nemzetség volt, bizonyítja úgy az 1. számú síriron ezt érintőleg világosan előforduló kifejezés, valamint a Bethlen Farkas által Cserepovics Miklósé szájába adott egész apostrophe tartalma.

Imént említém, hogy az Olcsároovicsokat, mennyiben Vladimir urat közéjük számítom, orosz eredetűeknek tartom. De némi valószínűséggel az a hozzávetés is bírhat, hogy miután Pesty Frigyes úr szives közlése szerint egy *Olczár* nevű *szerepmegyei* helység a XV. században előfordul,⁵ az Olcsároovics nemzetség e községből is vehette eredetét s annak illető tagjai csak úgy, mint valószínűleg maga Cserepovics Miklós is, az ország e

¹ Habár Pesty Frigyes úr *Collectaneái* szerint Cherepuyt Miklós egyideig, 1540-ben legalább, I. Ferdinánd híve volt.

² A *praedicatum* elég szabálytalanul van így, e formában írva, de csakugyan így van írva.

³ E helységnek már a XV. század végén ráciz nemzetiségű birtokosai voltak mint például a Belmosevtheek, Bradácsok stb.; lakossága is, legalább nagy részben, e népből való volt. L. Pesty Frigyes úr *Collectaneái*.

⁴ Kendeffi János az erdélyi (gyulafehérvári) káptalan előtt ugyanazon évben tiltakozik az ellen, hogy a nevezett adományozók temesmegyei *Zasvár*, Jenő stb. helységekben fekvő birtokait — melyek őt valószínűleg Kendeffi Miklósé Bradács Milicza jogán illetheték — Cserepovics Miklósé adományozhassák s hogy ez, vagy bárki más e birtokait elfoglalhassa. L. Pesty úr *Collectaneái*. Volt-e az ellenmondásnak Kendeffi részére kedvező eredménye, nem tudhatni, de a ráciz kapitány befolyásánál fogva több mint valószínű, hogy az adományban nyert birtok úra tényleg csakugyan ő maradt.

⁵ A *Fejérenél* T. X. 5. k. 364 illetőleg T. X. 6. k. 503. l. különböző évszám alatt (1412 és 1422) közölt két oklevél voltaképen csakugyan egy.

részből származhattak a szintén ama tájon levő Pozsegamegyéből eredett Petrovics Péterrel egyidejűleg — s tán épen hívtára — Magyarországon délkeleti részeire. Az is meglehet, hogy Vladimir úr nem az Olcsárovics — hanem valamely más, evvel vagy a Cserepovics családdal rokonságban levő nemzetségből eredhetett s elhalálózása után e rokoni összekötetésnél fogva jutottak tetemei a berekszói templomba; mert hogy nem volt például a templom s az ahhoz kapcsolt monostor papja, a síremléken neve előtt álló *magnificus* cím minden kételyt kizárólag bizonyítja.

Még megjegyzem, hogy egy Olcharowyt Péter 1540-ben I. Ferdinánd híve volt¹; 1556-ban pedig a király egy Ocsarovits (sic) Demeternek a (Külső)-Szolnokmegyében fekvő Martfő és Földvár s a csanádmegyei Csókás, Kopáncs és Dalegyház nevű falvakat adományozza.²

A berekszói régi urasági lak romjai — az agg lelkész azokat híveivel együtt a templomalapító család egykorú várkastélyáéinak tartja — a jelenleg Baternay Ákos úr tulajdonát képező telken lenn a faluban láthatók. Török Bálintné lakházának vagy várkastélyának nyomait azonban e romokban alig kereshetnők.

A közlöttekben, tán kissé túl hosszasan is, elmondtam mindazt, a mit úgy a templomnak buzgó s ősi vallásukhoz hű kegyasszonyaira vonatkozólag összegyűjthettem, valamint a mit magáról a templomról laicus létemre elmondanom lehetett.

Mielőtt közleményemet bevégezném, meg kívánom még említeni, hogy a templomban a következő régi, valószínűleg liturgikus tartalmú szláv nyomtatványokat s kéziratokat találtam jobbadán valamennyit átnedvesült állapotban:

a) ívrétű, ó-szláv nyomtatványt; a címlapon kétfelé osztott, kifestett címerpaizs látható, melynek felső részében kiterjesztett szárnyú egyfejű sas, alsó részében pedig két harántos vonal között lépdelő oroszán ábrája szemlélhető. E nyomtatvány elejéhez és végéhez egy-egy, több lapból álló s ó-szláv nyelven írott van-kötve, az egyikken festett initialek;

b) ó-szláv nyelvű, ívrétű nyomtatványt; végéhez egy több lapból álló szintén ó-szláv nyelven írott kézirat van fűzve; végül

c) két, negyedretű s hasonlóan ó-szláv nyelvű kéziratot.

Hogy e nyomtatványok és kéziratokból lehetne-a templomalapító családra vonatkozó valamely adatot nyerni, csak szakértő vizsgálat deríthetné ki.

Torma Károly.³

¹ L. Pesty Frigyes úr *Collectaneáit*.

² L. ugyanott.

³ E közlemény már ki volt szedve, midőn Pesty Frigyes úr XI. Gergely pápának egy, 1375-ik évi október 31-én kelt levelére sziveskedett figyelmeztetni (*Theiner, Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia Romae, 1863. I. k. 296—298. l. 419. szám*), melyben nevezett pápa IV. Béla magyar királynak egy 1244-ben kelt adománylevelét átírván, jóváhagyja a királynak a boszniai püspök és káptalan részére *Vulkóvármegyében* fekvő néhány birtok s az *olfeld-i* zsupánság dézsmái iránt tett adományát. «Item confirmamus ex certa sciencia et approbamus, et ex novo conferimus», — mondja a többi között az adománylevel — «ecclesie Bosnensi et Episcopo possessiones in Vozora, quas Hyurzlaus Banus de Bozna propter diversas iniurias et dampna data eidem ecclesie dedit tradidit, et perpetuo assignavit de nostra voluntate, connivencia et consensu, volentes expresse, quod Episcopus et capitulum decimas in Vozora, in Sou, in *Olfeld* et in aliis *supis* (sic) more aliarum ecclesiarum de Hungaria sine distinctione personarum de omnibus suis habeant et percipiant»; a miből kitűnik, hogy az *olfeld-i* vagy a mai hangoztatás szerint *alfeldi* zsupánság — mint a hogy e név a 3) számú síremlékben is említették — Boszniában feküdt, s hogy Pesty Frigyes úr fennemlített hozzávetése helyes. Cserepovics Miklós tehát a mellett, hogy tanácsúr vala, egyszersmind ama bosnyák zsupánság kapitánya is volt. T. K.